

Η πορεία του μαθήματος της Γερμανικής γλώσσας

στην ελληνική δημόσια Μέση Εκπαίδευση

Ολυμπία ΚΑΠΕΖΑΝΟΥ*

Α. Εισαγωγικά

Η γερμανική γλώσσα άρχισε να διδάσκεται στο γυμνάσιο το 1993, ενώ από τη δεκαετία του 1980 διδασκόταν μόνο στο Κλασικό Λύκειο και ως προαιρετικό μάθημα στο ΕΠΛ. Ωστόσο, η ιστορία των γερμανικών στα ελληνικά δημόσια σχολεία αρχίζει από τον 19ο αιώνα, αφού το μάθημα εισάγεται για πρώτη φορά στα προγράμματα της μέσης εκπαίδευσης (γενικής ή και επαγγελματικής) ως υποχρεωτικό, επιλεγόμενο ή προαιρετικό, κατά τις απαρχές του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας μας.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να ανιχνεύσει και να σχολιάσει αυτή την πορεία (ειδικότερα κατά την τελευταία δεκαετία) και να περιγράψει την κατάσταση που έχει διαμορφωθεί σήμερα σχετικά με το μάθημα, στα σχολεία της δημόσιας δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Β. Η περίοδος μέχρι τη δεκαετία του 1990

Β.1. Δημιουργία ελληνικού κράτους-τέλη 19ου αιώνα

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα ιδρύεται και οργανώνεται τυπικά με τα διατάγματα των ετών 1833-1837 για τη στοιχειώδη, μέση και ανώτερη εκπαί-

δευση (βλ. π.χ. Δημαράς, 1990, τόμ. Α' · Μυλωνάς, 1990), σύμφωνα με τις αντιλήψεις των Βαυαρών. Η αυστηρά συγκεντρωτική οργάνωση της εκπαίδευσης και ο θεωρητικός κλασικιστικός χαρακτήρας των παρεχόμενων σπουδών ανάγονται σε αυτές ακριβώς τις αντιλήψεις, αφού η βαυαρική επίδραση δεν περιορίστηκε στο επίπεδο οργάνωσης του εκπαιδευτικού συστήματος, αλλά και στις κατευθύνσεις της ελληνικής παιδαγωγικής και της εκπαιδευτικής πραγματικότητας¹ (βλ. και Γκότοβος, 1986).

Η πρώτη αναφορά στη διδασκαλία ξένων γλωσσών γίνεται σε πόρισμα ειδικής επιτροπής βουλευτών («Σχέδιον περί της κοινής παιδείας του Έθνους» 1824), στο οποίο αναφέρεται ότι στο προτεινόμενο λύκειο πρέπει, μεταξύ άλλων μαθημάτων, να διδάσκονται και λατινικά και γαλλικά. Η προτίμηση για τη διδασκαλία της

* Η Ο. Καπεζάνου είναι εκπαιδευτικός (Γερμανικής γλώσσας) στη Β/θμια Εκπ-ση.

1. Είναι, ίσως, χαρακτηριστική και η χρησιμοποίηση γερμανικών όρων σε επίσημα κείμενα της εποχής: π.χ. στο διάταγμα του 1834 για την οργάνωση των δημοτικών σχολείων αναφέρεται (άρθρο 65) η ανάγκη να συσταθεί στην πρωτεύουσα «εν διδασκαλείον ή διδασκαλοδιδακτήριον (Schullehrerseminarium) (Δημαράς, 1990, τόμ. Α' : 49).

γαλλικής γλώσσας (η οποία θα αποτελέσει για δεκαετίες την κυρίαρχη ξένη γλώσσα στα προγράμματα των ελληνικών σχολείων) έναντι των άλλων μπορεί να αποδοθεί στη σημαντική επίδραση του γαλλικού διαφωτισμού, αλλά και στη θέση της Γαλλίας στην Ευρώπη του 19ου αιώνα.

Στο ΒΔ 21 Νοεμβρίου (3 Δεκεμβρίου) 1833 αναφέρεται για πρώτη φορά, ότι η γερμανική γλώσσα θα διδάσκεται μαζί με τη λατινική και τη γαλλική ως υποχρεωτικό μάθημα στο τότε γυμνάσιο (Δημαράς, 1990, τόμ. Α΄ : 45). Τρία χρόνια αργότερα, με το ΒΔ 31 Δεκεμβρίου 1836 (12 Ιανουαρίου 1837) «Περί του κανονισμού των Ελληνικών σχολείων και γυμνασίων»² τα γερμανικά μετατρέπονται σε προαιρετικό μάθημα στο γυμνάσιο³. Ο προαιρετικός χαρακτήρας των γερμανικών προβάλλεται και σε άλλα κείμενα των μέσων του 19ου αιώνα (π.χ. στη μελέτη του επτανήσιου καθηγητή μαθηματικών Α. Φατσέα με τίτλο «Σκέψεις επί της Δημοσίας και Ιδιωτικής Εκπαιδύσεως των Νέων Ελλήνων» το 1856 και στο νομοσχέδιο «Περί δημοτικής και Γυμνασιακής Παιδείσεως» του βουλευτή Γ. Μίληση το 1877 – βλ. Δημαράς, ό.π.: 141, 229).

Το 1886, στο πρόγραμμα του Βαρβακείου Λυκείου (Διάταγμα 6 Οκτωβρίου) προβλέπεται η δυνατότητα επιλογής από τους μαθητές μιας ξένης γλώσσας μεταξύ των γαλλικών, γερμανικών και αγγλικών⁴ (ό.π.: 266). Το 1889, ο υποχρεωτικός χαρακτήρας του μαθήματος των γερμανικών επανέρχεται με ένα από τα νομοσχέδια για τη Μέση Εκπαίδευση που είχε υποβάλει ο υπουργός Π. Θεοτόκης

συγκεκριμένα, προβλέπεται η καθιέρωση 6χρονου δημοτικού και 5χρονου γυμνασίου, στις τρεις τελευταίες τάξεις του οποίου θα διδάσκονται και γαλλικά και γερμανικά⁵ (ό.π.: 275 - 277). Το 1899 στα νομοσχέδια του Α. Ευταξία (τα οποία δεν ψηφίστηκαν) προτείνεται 6χρονο δημοτικό και 8χρονο γυμνάσιο («Λύκειον») δύο τύπων («φιλολογικόν» και «πραγματικόν» – θετικών επιστημών)· και στους δύο τύπους θα διδασκόταν η γαλλική γλώσσα από τη δεύτερη μέχρι και την όγδοη τάξη, αλλά στις τρεις τελευταίες τάξεις του «πραγματικού» λυκείου οι μαθητές θα επέλεγαν μεταξύ αγγλικών ή γερμανικών, ως δεύτερης ξένης γλώσσας

2. Η μέση εκπαίδευση ήταν οργανωμένη σε δύο κύκλους: το Ελληνικό σχολείο (μίμηση του γερμανικού Lateinische Schule) και το γυμνάσιο (κατά το γερμανικό Gymnasium), βλ. και Δημαράς (ό.π.: 45).

3. Το 1849 το μάθημα των γερμανικών εισάγεται μαζί με άλλα (αγγλικά, ιταλικά, μουσική κ.ά.) ως προαιρετικό στο ιδιωτικό «Ελληνικό Εκπαιδευτήριο» που ιδρύεται στην Αθήνα. Κάθε μαθητής μπορεί να παρακολουθήσει ένα ή δύο από αυτά τα μαθήματα, εφόσον το «απαιτήσουν ρητώς οι γονείς του» (βλ. Δημαράς, ό.π.: 120)

4. Οι ξένες γλώσσες (γαλλικά, γερμανικά, αγγλικά) διδάσκονται στις κατώτερες τάξεις από καθηγητές που έχουν τα προσόντα να τις διδάξουν στο γυμνάσιο και στις ανώτερες από γάλλο, γερμανό ή άγγλο, αντίστοιχα, με «αποδεικτικά σπουδών εν ανωτέροις εκπαιδευτηρίοις της εαυτών πατρίδος» (βλ. Αντωνίου, 1987:678).

5. Στη συγκεκριμένη διάταξη του νομοσχεδίου αντιτίθεται ο Ελληνικός Διδασκαλικός Σύλλογος επειδή, μεταξύ άλλων, «το γυμνάσιον δεν σκοπεί την γλωσσομάθειαν» και «η εισαγωγή [της γερμανικής γλώσσας] γίνεται προς μεγίστην βλάβην της λατινικής».

(ως παρόμοιο καθεστώς μπορεί να θεωρηθεί το ισχύον στο σημερινό γυμνάσιο).

Οι αντιφάσεις που παρατηρούνται στα προγράμματα των σχολείων κατά την πορεία του μαθήματος των γερμανικών δεν περιορίζονται μόνο στη γενική εκπαίδευση. Το 1843 ιδρύεται στην Αθήνα η πενταετής «Ριζάρειος Εκκλησιαστική Σχολή», στο πρόγραμμα της οποίας (ΒΔ 25 Ιανουαρίου /6 Φεβρουαρίου 1843) προβλέπεται η διδασκαλία μίας ξένης γλώσσας «εκ των νεοτέρων, οίον των Γαλλικών, ως κοινοτέρας»⁶ (βλ. Αντωνίου, 1988: 423). Τον Οκτώβριο του 1893 (ΒΔ 2 Οκτωβρίου) τα γερμανικά εισάγονται ως διδασκόμενο μάθημα για τις 4 ανώτερες τάξεις («δευτερεύον» μάθημα μαζί με τα γαλλικά, την ιστορία, τα φυσικομαθηματικά κ.ά.), αφαιρούνται δύο μόλις μήνες αργότερα (ΒΔ 3 Δεκεμβρίου 1893) και επανεισάγονται το 1897 (ΒΔ 9 Σεπτεμβρίου 1897), για να αφαιρεθούν και πάλι από το νέο πρόγραμμα του 1900 (βλ. ό.π.).

B.2. Οι πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα

Το 1913, με τα νομοσχέδια Ι. Τσιριμώκου (τα οποία επίσης δεν ψηφίστηκαν) προτείνεται βετές δημοτικό σχολείο και κατόπιν δύο παράλληλα ανεξάρτητα σχολεία μέσης εκπαίδευσης⁷, το 3ετές Αστικό και το βετές Γυμνάσιο, το οποίο μετά το δεύτερο χρόνο χωρίζεται σε δύο τμήματα: το «φιλολογικόν» (στο οποίο διδάσκεται υποχρεωτικά μία νεότερη ξένη γλώσσα) και το «πραγματικόν» (όπου διδάσκονται υποχρεωτικά δύο ξένες γλώσσες).

Στο Μαράσλειο Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαίδευσης εισάγεται ως υποχρεωτικό το μάθημα των γαλλικών και ως

προαιρετικό το μάθημα των γερμανικών (Ν. 3692/1-4-1910), ενώ αργότερα δίνεται η δυνατότητα στους φοιτώντες να επιλέγουν μεταξύ γαλλικών, αγγλικών και γερμανικών (Ν. 3182/5-8-1924)· στη συνέχεια, με το ΠΔ / 3-2-1927, το μάθημα των γαλλικών επανέρχεται ως υποχρεωτικό και ως προαιρετική μία από τις άλλες δύο ξένες γλώσσες (βλ. Αντωνίου, 1988).

Οι τρεις ξένες γλώσσες εισάγονται ως υποχρεωτικά μαθήματα στο πρόγραμμα της Α' τάξης της Εμπορικής Σχολής της Αθήνας⁸ (ΒΔ 27-7-1901) και η διδασκαλία τους επεκτείνεται και στις 4 τάξεις, με μία σειρά νομοθετημάτων (Ιδρυτικός Νόμος 2291/1903, ΒΔ/7-9-1906, ΒΔ/21-9-1916 κλπ. – βλ. ό.π.). Είναι η πρώτη (και τελευταία) φορά, που παρατηρείται υποχρεωτική διδασκαλία και των τριών γλωσσών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Η κατάσταση αυτή ανατρέπεται με το

6. Η θέση της γαλλικής γλώσσας στο πρόγραμμα της Ριζαρείου, επίσης υφίσταται αλλαγές: στην αρχή διδάσκεται ως υποχρεωτικό μάθημα, με το πρόγραμμα του 1852 προβλέπεται ότι θα διδάσκεται στις Δ' και Ε' τάξεις «εάν μένη ικανός χρόνος», ενώ αργότερα ξαναγίνεται υποχρεωτικό.

7. Στην εισηγητική έκθεση των νομοσχεδίων γίνεται αναφορά στο διπλό εκπαιδευτικό σύστημα της Γερμανίας και ιδιαίτερα στα «ανώτερα αστικά ή μεσαία καλούμενα σχολεία (Bürgerschulen-Mittelschulen)» και στα «πραγματικά σχολεία (Realschulen)» (βλ. Γληνός, 1983, τομ. Β': 243).

8. Στη διδασκαλία των ξένων γλωσσών δίνεται ιδιαίτερη σημασία, αφού σύμφωνα με το Ω/Π της Α' τάξης διδάσκονται 4 ώρες εβδομαδιαία η καθεμία, όσες και η «Αριθμητική και στοιχεία Αλγεβρας», ενώ περισσότερες ώρες διδάσκεται μόνο η ελληνική γλώσσα (5 ώρες εβδομαδιαία).

ΒΔ/16-8- 1920, σύμφωνα με το οποίο, τα αγγλικά και τα γαλλικά παραμένουν ως υποχρεωτικά μαθήματα και στις 4 τάξεις, ενώ τα γερμανικά διδάσκονται ως προαιρετικό σε μία σειρά εμπορικών σχολών⁹. Τα αγγλικά και τα γαλλικά παραμένουν ως υποχρεωτικά και στο πρόγραμμα του 1932 (βλ. και Νούτσος, 1988).

Β.3. Η περίοδος μέχρι τη δεκαετία του 1990

Μετά τον πόλεμο, στα δευτεροβάθμια σχολεία γενικής εκπαίδευσης («κλασικά» και «πρακτικά») διδάσκεται μόνο μία ξένη γλώσσα (αγγλικά ή γαλλικά) ως υποχρεωτική, ενώ το ίδιο συμβαίνει κατά τη δεκαετία του 1960 και στα οικονομικά γυμνάσια.

Με τη μεταρρύθμιση του 1976/77 θεσμοθετούνται δύο βασικοί τύποι λυκείου: το Γενικό Λύκειο (ν. 309/76, ΦΕΚ 100Α/76) και το Τεχνικό-Επαγγελματικό Λύκειο (ν. 576/77, ΦΕΚ 102Α/77). Ταυτόχρονα, προβλέπεται η ίδρυση «Προτύπων Ελληνικών Κλασικών Λυκείων», στα οποία «θα διδάσκονται προεχόντως η Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, η Αρχαία Ιστορία και τα Λατινικά» (ν. 309/76, αρ. 30, παρ. 5). Στα κλασικά λύκεια η γερμανική γλώσσα διδάσκεται ως υποχρεωτικό μάθημα, μαζί με μία ακόμη ξένη γλώσσα (αγγλικά ή γαλλικά)¹⁰. Είναι η πρώτη φορά, μετά από ενάμισι σχεδόν αιώνες, που το μάθημα των γερμανικών εισάγεται ως υποχρεωτικό σε σχολικό τύπο της δευτεροβάθμιας γενικής εκπαίδευσης.

Κατά τα μέσα της δεκαετίας του 1980, η θεσμοθέτηση του Ενιαίου Πολυκλαδι-

κού Λυκείου (ΕΠΛ) επιφέρει σημαντικές αλλαγές που αφορούν και τη ξένη γλώσσα. Συγκεκριμένα, οι φοιτώντες στα ΕΠΛ διδάσκονται αγγλικά ή γαλλικά (ανάλογα με τη ξένη γλώσσα που διδάσκονταν στο γυμνάσιο) και χωρίζονται σε τμήματα, με κριτήριο το επίπεδο γνώσης της γλώσσας¹¹. Σημαντική καινοτομία αποτελεί η εισαγωγή του θεσμού των προαιρετικών μαθημάτων (ΠΔ 35/91 - ΦΕΚ 11Α/91), που παρέχει τη δυνατότητα στους μαθητές του ΕΠΛ να παρακολουθήσουν εκτός ωρών διδασκαλίας μαθήματα γερμανικών, ιταλικών, ρωσικών και ισπανικών¹².

9. Πρόκειται για τις σχολές Αθήνας, Πειραιά, Θεσσαλονίκης, Πάτρας, Κέρκυρας, Σύρου, Πύργου και Ηρακλείου. Ταυτόχρονα, προστίθενται ως προαιρετικά σε μερικές σχολές τα μαθήματα των ιταλικών και των τουρκικών. Με μεταγενέστερα διατάγματα (ΒΔ/29-7-1922, ΠΔ/30-12-1925) τα γερμανικά προστίθενται ως προαιρετικό και σε άλλες σχολές (βλ. Αντωνίου, 1988: 751, 753).

10. Για το ωρολόγιο και αναλυτικό πρόγραμμα των γερμανικών – και των άλλων μαθημάτων του Κλασικού Λυκείου - βλ. ΠΔ 845/78 (ΦΕΚ 198Α/78), ΠΔ 826/79 (ΦΕΚ 240Α/79), ΠΔ 922/80 (ΦΕΚ 230Α/80), ΠΔ 479/85 (ΦΕΚ 170Α/85) κ.ά.

11. Ταυτόχρονα, η καλύτερη υλικοτεχνική υποδομή του ΕΠΛ, συγκριτικά με τους άλλους λυκειακούς τύπους (ύπαρξη αιθουσών για τη διδασκαλία ξένης γλώσσας με τηλεόραση, βίντεο κλπ.) προσφέρει δυνατότητες για βελτίωση του τρόπου διδασκαλίας.

12. Στην πράξη λειτούργησαν τμήματα μόνο για τις δύο πρώτες γλώσσες. Ειδικότερα, κατά την περίοδο 1990-1994 παρακολούθησαν το προαιρετικό μάθημα των γερμανικών στα ΕΠΛ κατά μέσον όρο 108 φοιτώντες κάθε σχολικό έτος (βλ. Γεωργιάδης, 2000, Παράρτημα Πιν. Π11).

Γ. Δεκαετία του 1990: η εισαγωγή των γερμανικών στο γυμνάσιο και το «ενιαίο» λύκειο

Κατά τις αρχές της δεκαετίας του 1990 δρομολογούνται σημαντικές εξελίξεις σχετικά με τη ξένη γλώσσα στη δημόσια εκπαίδευση: εισάγονται τα αγγλικά στις δύο τελευταίες τάξεις του δημοτικού ως υποχρεωτική ξένη γλώσσα¹³ και εισάγεται δεύτερη ξένη γλώσσα ως υποχρεωτικό μάθημα στο γυμνάσιο. Εκτός από τις δύο ήδη διδασκόμενες ξένες γλώσσες, σε μικρό αριθμό σχολικών μονάδων εισάγονται ως δεύτερη ξένη γλώσσα τα γερμανικά.

Αρχικά, ως βάση για την εισαγωγή της δεύτερης γλώσσας στην Α΄ γυμνασίου λαμβάνεται η γλώσσα που έχουν διδαχθεί οι μαθητές στο δημοτικό «επί τρία ή δύο τουλάχιστον χρόνια» (Γ2/4428/7-9-93).

Έτσι, π.χ., όσοι είχαν διδαχθεί αγγλικά στο δημοτικό, θα τα διδάσκονται και στο γυμνάσιο 2 ώρες την εβδομάδα, ενώ θα διδάσκονται και 3 ώρες τη δεύτερη ξένη γλώσσα (γαλλικά ή γερμανικά). Οι αλλαγές στα ωρολόγια προγράμματα διατυπώνονται στο ΠΔ 447/93 (ΦΕΚ 185Α/93), ενώ με το ΠΔ 451/93 (ΦΕΚ 187Α/93) καθορίζεται το αναλυτικό πρόγραμμα του μαθήματος των γερμανικών.

Για το σχολικό έτος 1995-96, βασικό κριτήριο για το ποιες επιλογές θα υπάρχουν σχετικά με τη δεύτερη ξένη γλώσσα αποτελεί η γλώσσα που διδάσκεται ως «κύρια» στο κάθε σχολείο (Γ2/7474/9-10-95). Έτσι, στα γυμνάσια, «στα οποία διδάσκεται η Αγγλική ως κύρια γλώσσα, [οι μαθητές] θα διδάσκονται εβδομαδιαί-

ως 2 ώρες την Αγγλική και 3 ώρες τη Γαλλική ή τη Γερμανική». Σημειώνεται επίσης, ότι «η Γερμανική διδάσκεται εφόσον έχει δοθεί έγκριση από το ΥΠΕΠΘ», ενώ για την εισαγωγή της καθορίζεται ειδική διαδικασία, καθώς και ειδικό ποσοστό σχολικών μονάδων, στις οποίες μπορεί να διδάσκεται η γλώσσα (βλ. παρακάτω). Σε σχολεία που διδάσκεται η γαλλική ως κύρια γλώσσα, οι μαθητές είναι υποχρεωμένοι να παρακολουθούν ως δεύτερη γλώσσα τα αγγλικά.

Το 1996 καθιερώνεται ως κύρια γλώσσα σε όλα τα γυμνάσια η αγγλική (Γ2/4752/22-8-96) και ως επιλεγόμενη μία από τις γαλλική και γερμανική, ενώ οι ώρες διδασκαλίας καθορίζονται σε 3 εβδομαδιαία για κάθε γλώσσα στην Α΄ γυμνασίου. Ένα χρόνο αργότερα, εισάγεται πειραματικά σε 10 σχολικές μονάδες η λειτουργία παραλλήλων τμημάτων διδασκαλίας γαλλικών και γερμανικών (ΥΑ Γ2/4430/30-7-97). Με αυτό τον τρόπο δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές να επιλέγουν μεταξύ των δύο γλωσσών αυτήν που θα διδαχθούν ως δεύτερη ξένη γλώσσα.

Η πορεία του μαθήματος των γερμανικών στο λύκειο είναι πιο σύντομη, αλλά και πιο «περιπετειώδης», λόγω των αλλαγών που επιχειρούνται στο χώρο της λυκειακής εκπαίδευσης. Το 1996 διδάσκονται δύο ξένες γλώσσες (αγγλικά ως πρώτη και γαλλικά ή γερμανικά¹⁴ ως

13. Η εισαγωγή των αγγλικών ως υποχρεωτικής γλώσσας αφορά το σύνολο σχεδόν των σχολικών μονάδων, εκτός από ένα ελάχιστο αριθμό στις οποίες διδάσκονται τα γαλλικά.

14. Για το Α/Π των γερμανικών στο λύκειο, βλ. ΠΔ 262/97 (ΦΕΚ 189Α/97).

δεύτερη) στην Α΄ τάξη ημερησίων Γενικών, Κλασικών και Ενιαίων Πολυκλαδικών λυκείων, σε όσους μαθητές είχαν διδαχθεί στο γυμνάσιο και τις δύο γλώσσες, ενώ όσοι είχαν διδαχθεί μία συνεχίζουν να διδάσκονται μόνο αυτήν¹⁵ (Γ2/4813/10-9-96). Αντίστοιχα ισχύουν και για τη Β΄ τάξη κατά το επόμενο σχολικό έτος (Γ2/6564/19-11-97).

Με την αρχή της εφαρμογής του «ενιαίου» λυκείου και για το σχολικό έτος 1998-99, διευκρινίζεται (Γ2/3941/22-6-98) ότι «στα λύκεια που διδάσκεται μία ξένη γλώσσα, ως Α΄ ξένη γλώσσα παραμένει η διδασκόμενη, ενώ στα λύκεια στα οποία οι διδασκόμενες ξένες γλώσσες είναι δύο, ο μαθητής θα επιλέγει να διδάσκεται τη μία εκ των δύο», ενώ ταυτόχρονα, μπορούν όσοι θέλουν να διδάσκονται και δεύτερη ξένη γλώσσα από τα μαθήματα επιλογής. Η τελική ρύθμιση για τους φοιτώντες στο «ενιαίο» λύκειο¹⁶ καθορίζεται κατά το σχολικό έτος 1999-2000, ως εξής (Γ2/4290/27-9-99): στην Α΄ τάξη οι μαθητές επιλέγουν ως *μάθημα γενικής παιδείας* μία από τις δύο ξένες γλώσσες που είχαν διδαχθεί στο γυμνάσιο, την οποία και υποχρεούνται να διδάσκονται και στις επόμενες τάξεις. Επίσης, μπορούν να επιλέξουν μία δεύτερη γλώσσα από τις τρεις, ως *μάθημα επιλογής*, ανεξάρτητα αν την έχουν διδαχθεί στο γυμνάσιο.

Τέλος, το μάθημα των γερμανικών εισάγεται το 1999 ως υποχρεωτικό στο πρόγραμμα της ειδικότητας Ξενοδοχειακών Επιχειρήσεων, στον Τομέα Τουριστικών Επαγγελμαμάτων των ΤΕΕ (στη Β΄ τάξη του πρώτου κύκλου και στο δεύτερο κύκλο¹⁷). Σήμερα, το μάθημα είναι επιλε-

γόμενο για τους φοιτώντες στην ειδικότητα Ξενοδοχειακών Επιχειρήσεων του τομέα Οικονομίας και Διοίκησης (βλ. ΥΠΕΠΘ - ΔΣΔΕ, Τμ. Β΄ ΤΕΕ, 2002).

Δ. Η πορεία του μαθήματος της γερμανικής γλώσσας στην ελληνική μέση εκπαίδευση κατά τη δεκαετία του 1990 και η σημερινή κατάσταση

Η αντιφατικότητα και η έλλειψη προγραμματισμού φαίνεται να αποτελούν πάγια χαρακτηριστικά της κρατικής εκπαιδευτικής πολιτικής σχετικά με τη θέση του μαθήματος της γερμανικής γλώσσας στην ελληνική μέση εκπαίδευση, κατά τη μακρόχρονη ιστορία του¹⁸.

Ωστόσο, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η πορεία του μαθήματος κατά τη δεκαετία του 1990, οπότε και επανεισάγεται μετά από εκατόν εξήντα χρόνια, μέσα σε συνθήκες «εκσυγχρονισμού» του εκπαιδευτικού συστήματος και προσπάθειών εναρμόνισής του με αυτά άλλων

15. Σύμφωνα με την ίδια εγκύκλιο, αυτοί οι μαθητές μπορούν να διδαχθούν και δεύτερη ξένη γλώσσα «κατόπιν σχετικής αίτησης του κηδεμόνα τους και εφόσον οι συνθήκες λειτουργίας του Λυκείου το επιτρέπουν».

16. Για τη δομή και τα προγράμματα του «ενιαίου» λυκείου, βλ. π.χ. ν. 2525/97 (ΦΕΚ 188Α/97), ΥΠΕΠΘ (χ.χ.).

17. Για τη δομή των ΤΕΕ βλ. ν. 2640/98 (ΦΕΚ 206Α/98), ΥΠΕΠΘ (1999).

18. Άλλωστε, αυτά τα χαρακτηριστικά, μαζί με μία σειρά άλλων – όπως ο γραφειοκρατικός χαρακτήρας και ο συγκεντρωτισμός στη λήψη αποφάσεων – μπορούν να θεωρηθούν ως μόνιμα χαρακτηριστικά του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος γενικότερα.

ευρωπαϊκών χωρών¹⁹. Η εισαγωγή του μαθήματος σε μικρό αριθμό γυμνασίων γίνεται από την κυβέρνηση της ΝΔ λίγο πριν τις βουλευτικές εκλογές του 1993, ενώ η περίοδος εφαρμογής της διδασκαλίας της γλώσσας συμπίπτει με μία σειρά «μεταρρυθμιστικών» προσπαθειών: το 1996 η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ ετοιμάζεται να εφαρμόσει το «εθνικό απολυτήριο» - το οποίο εγκαταλείπεται αμέσως μετά τις βουλευτικές εκλογές του ίδιου έτους (βλ. και Δημαράς, 1997) - ενώ λίγο αργότερα, η νέα κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ αρχίζει να προωθεί τη «μεταρρύθμιση» Αρσένη, που επιφέρει δραματικές αλλαγές στη δευτεροβάθμια, και ιδιαίτερα στη λυκειακή, εκπαίδευση.

Η εισαγωγή της γερμανικής γλώσσας στο γυμνάσιο γίνεται χωρίς να έχει προηγηθεί ουσιαστικός διάλογος με τις ενδιαφερόμενες πλευρές (ΟΛΜΕ, Σύλλογος Καθηγητών της Γερμανικής Γλώσσας στην Ελλάδα²⁰, τμήματα Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας των ΑΕΙ, τοπικούς φορείς). Είναι χαρακτηριστικό, ότι το μάθημα των γερμανικών ουσιαστικά «επιβάλλεται» σε μικρό αριθμό γυμνασίων, στα οποία διδάσκονταν μόνο αγγλικά, χωρίς να υπάρχει κάποιος προγραμματισμός ή να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής²¹.

Η στάση του ΥΠΕΠΘ, όπως τουλάχιστον διατυπώνεται συχνά (π.χ. Ε5/532/13-11-97), είναι υπέρ της εξάπλωσης της διδασκαλίας της γερμανικής γλώσσας, ωστόσο η πρακτική διαφέρει από τις διακηρύξεις του. Συγκεκριμένα, για την εισαγωγή των γερμανικών στις σχολικές μονάδες χρειάζεται η έγκριση

της κεντρικής υπηρεσίας του ΥΠΕΠΘ, για την οποία απαιτείται μία αρκετά σύνθετη διαδικασία: πρέπει να υποβληθεί σχετικό αίτημα του συλλόγου γονέων στο γυμνάσιο, να συζητηθεί στο σύλλογο διδασκόντων και - σε περίπτωση θετικής απόφασης - να υποβληθεί στη Διεύθυνση Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του ΥΠΕΠΘ, συνοδευόμενο από τις σχετικές αποφάσεις, «καθώς και από εισήγηση του Προϊσταμένου της Δ/σης ή του Γραφείου Δ.Ε., όπου θα εμφανίζεται η προσωπική του άποψη και η οποία εξάλλου θα εκφράζει τη γενικότερη επιθυμία της τοπικής κοινωνίας και των ιδιαιτεροτήτων της» (Γ2/6317/13-11-96, υπογραμμιση δική μου). Ταυτόχρονα, επισημαίνεται ότι για την εισαγωγή των γερμανικών θα πρέπει να τηρείται το ποσοστό του 15% των σχολικών μονάδων ανά Διεύθυνση Β/θμιας Εκπαίδευσης²² «και ότι

19. Ας σημειωθεί ότι, κατά το σχολικό έτος 1994-95, στα Β/θμια σχολεία των μισών σχεδόν χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Βέλγιο, Γερμανία, Γαλλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Αυστρία και Φινλανδία) η διδασκαλία τρίτης ξένης γλώσσας ήταν δυνατή ή και υποχρεωτική (βλ. και European Commission, 1996: 54).

20. Ο Σύλλογος υπάρχει από το 1987, ενώ η Πανελλήνια Ένωση Καθηγητών Γερμανικής Δημόσιας Εκπαίδευσης ιδρύεται το 1997.

21. Για παράδειγμα, το μάθημα εισάγεται σε γυμνάσιο της Δυτικής Αττικής, όπου υπάρχουν πολλοί παλινοστούντες μαθητές με προβλήματα ακόμη και στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, και σε κανένα γυμνάσιο του Πειραιά (εκτός του Ζαννείου Πειραματικού).

22. Όπως αναλύεται σε μεταγενέστερο έγγραφο (ΥΣ 9-9-97) «η αναλογία των Γυμνασίων ανά Δ/ση Δ.Ε. για τη διδασκαλία της 2ης ξένης γλώσσας είχε άτυπα οριστεί (προφορικά) από τον τότε Υπουργό Παιδείας κ. Σουφλιά σε 85% για τη Γαλλική και 15% για τη Γερμανική και στο ίδιο ποσοστό αναφερόταν και ο τότε

δεν αφορά τα Γυμνάσια εκείνα στα οποία διδάσκεται ήδη η γαλλική γλώσσα". Έτσι, η εισαγωγή των γερμανικών γίνεται με τρόπο που εξ αρχής περιορίζει την εξάπλωσή τους.

Ωστόσο, το ίδιο έτος (ακόμη δεν έχει δρομολογηθεί το νέο λύκειο), σε απάντηση του ΥΠΕΠΘ (ΙΗ/1128/9-11-96) σε ερώτηση που είχε κατατεθεί στη Βουλή δηλώνεται ότι τα γερμανικά θα διδάσκονται στην Α' τάξη των λυκείων, στα οποία θα φοιτούν μαθητές που διδάχτηκαν τη γλώσσα στο γυμνάσιο.

Η πολιτική του ΥΠΕΠΘ σχετικά με την εισαγωγή της γλώσσας φαίνεται να θέτει ακόμη περισσότερους περιορισμούς: σύμφωνα με το έγγραφο Ε5/532/13-11-97, και αφού αναφέρεται ότι η παροχή στους μαθητές της δυνατότητας για επιλογή μίας από τις δύο γλώσσες (γαλλικά και γερμανικά) είναι "μία απόλυτα θεμιτή εκπαιδευτική ρύθμιση", απαιτείται η "καταρχήν καταγραφή τού πόσοι μαθητές και σε ποιές περιοχές θα επέλεγαν τη γερμανική γλώσσα", ενώ δεν μπαίνει παρόμοιος όρος για τα γαλλικά. Οι όροι, που σύμφωνα με το ΥΠΕΠΘ πρέπει να συνυπολογίζονται για την τελική έγκριση, φαίνεται μερικές φορές να αγγίζουν τα όρια του παραλόγου: όπως αναφέρεται (απάντηση ΙΗ/883/7-8-97 σε κοινοβουλευτική ερώτηση), ένας από αυτούς τους όρους είναι να υπάρχουν ήδη "διορισμένοι καθηγητές γερμανικών με οργανική θέση στο συγκεκριμένο γυμνάσιο για το οποίο εκδηλώνεται ενδιαφέρον για τη γερμανική γλώσσα". το πρόβλημα είναι, ότι για να υπάρξουν διορισμένοι καθηγητές θα έπρεπε πρώτα να έχουν δοθεί οργανικά κενά, άρα να

έχει προϋπάρξει έγκριση για την εισαγωγή των γερμανικών. Παρόμοιες είναι οι προϋποθέσεις που διατυπώνονται και σε Υπηρεσιακό Σημείωμα (9-9-97) προς τον ειδικό γραμματέα του Υπουργείου, όπου αναφέρεται, ότι για να δοθεί έγκριση για την εισαγωγή των γερμανικών σε σχολεία εκτός αστικών περιοχών, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη αν υπάρχουν διορισμένοι καθηγητές γαλλικών στο συγκεκριμένο γυμνάσιο και αν υπάρχουν αιτήσεις καθηγητών γερμανικής για να διορισθούν ως αναπληρωτές στο σχολείο, σε περίπτωση που δοθεί έγκριση. Ταυτόχρονα όμως, αρχίζει να εφαρμόζεται η λειτουργία των παράλληλων τμημάτων²³, η οποία σχεδιάζεται να επεκταθεί, αφού όπως αναγνωρίζει η ίδια η κεντρική υπηρεσία του ΥΠΕΠΘ το πρόγραμμα διδασκαλίας των γερμανικών "ενώ έχει επεκταθεί από το σχ. έτος 1993-94 (1ο έτος εφαρμογής του) μέχρι και σήμερα, δεν είναι δυνατό να ανταποκριθεί στα αυξανόμενα αιτήματα²⁴, ιδιαίτερα σε ορισμέ-

---

Υφυπουργός κ. Φ. Πετσάλνικος σε επαφές με τους συλλόγους καθηγητών και των δύο γλωσσών». Αυτό το άτυπο (και προφορικά ανακοινωθέν) ποσοστό από υπουργό προηγούμενης κυβέρνησης χρησιμοποιείται συχνά από το ΥΠΕΠΘ, ως περιοριστικός παράγοντας για την εξάπλωση των γερμανικών.

23. Η διδασκαλία της δεύτερης ξένης γλώσσας σε παράλληλα τμήματα προωθείται ως θέση και από τη κοινή σύσκεψη εκπροσώπων των τριών ενώσεων καθηγητών ξένων γλωσσών, της ΟΛΜΕ και του ΚΕΜΕΤΕ (βλ. ανακοίνωση της σύσκεψης 1-3-99).

24. Είναι χαρακτηριστικό ότι στα ιδιωτικά γυμνάσια, όπου οι δυνατότητες που έχουν οι φοιτώντες να επιλέξουν μεταξύ των δύο γλωσσών είναι πολύ μεγαλύτερες, οι μαθητές που διδάσκονται γερμανικά κατά το σχ. έτος

νες περιοχές της χώρας, για το λόγο ότι στις περισσότερες σχολικές μονάδες διδάσκεται ήδη η γαλλική γλώσσα” (Ενημερωτικό Σημείωμα 16-6-98, υπογράμμιση δική μου).

Ωστόσο, η εφαρμογή των παράλληλων τμημάτων, όπως προωθείται από το ΥΠΕΠΘ, δε φαίνεται να λύνει οριστικά το θέμα της επιλογής δεύτερης ξένης γλώσσας από τους μαθητές. Η διαδικασία για την έγκριση της λειτουργίας των παράλληλων τμημάτων, δηλαδή ουσιαστικά για την εισαγωγή και των γερμανικών ως δεύτερης επιλεγόμενης ξένης γλώσσας (με δεδομένο ότι τα γαλλικά διδάσκονται ήδη στα περισσότερα γυμνάσια), εξακολουθεί να παραμένει σχεδόν η ίδια, όπως και πριν: απαιτείται σχετικό αίτημα του συλλόγου γονέων, συζήτηση από το σύλλογο διδασκόντων κλπ. (Γ2/794/29-2-2000, βλ. και παραπάνω). Ένα χρόνο αργότερα, η υποβολή του αιτήματος του συλλόγου γονέων αντικα-

θίσταται από την απλή δήλωση των μαθητών της Α΄ γυμνασίου σχετικά με τη δεύτερη γλώσσα που θα επιλέξουν (Γ2/23481/21-3-2001), αλλά εξακολουθεί να απαιτείται η “διερεύνηση” της δυνατότητας λειτουργίας παράλληλων τμημάτων από το σύλλογο διδασκόντων σε συνεργασία με το σύλλογο γονέων, η αποστολή του αιτήματος στο Γραφείο Β/θμιας Εκπαίδευσης κλπ. Από το σχολικό έτος 2003-2004 η διαδικασία απλοποιείται και μετατίθεται στην ΣΤ΄ δημοτικού: συγκεκριμένα, οι μαθητές της ΣΤ΄ δημοτικού προσκομίζουν στο διευθυντή του σχολείου ενυπόγραφο σημείωμα από τους γονείς τους, στο οποίο αναγράφεται η προτίμησή τους για τη (δεύτερη) ξένη γλώσσα που θέλουν να διδαχθούν στο γυμνάσιο· τα σημειώματα αυτά αποστέλλονται από τους διευθυντές των δημοτικών, μαζί με τα απολυτήρια των μαθητών, στα γυμνάσια υποδοχής (29569/Γ2/26-3-2003). Ωστόσο, στην πράξη, η εγκύ-

κλιος δεν τηρείται πάντα: αρκετοί διευθυντές

2001-2002 αποτελούν το 61,65% αυτών που διδάσκονται γαλλικά, ενώ στα δημόσια, το αντίστοιχο ποσοστό είναι 39,33%. Στα λύκεια η διαφορά είναι ακόμη μεγαλύτερη: για τα ιδιωτικά το ποσοστό είναι 45,21% και για τα δημόσια μόλις 16,01% (βλ. Πίνακας 1)

Πίνακας 1: Ξένες γλώσσες στη Β/βάθμια Εκπαίδευση στο σύνολο Ελλάδας, σχ. έτος 2001-2002						
Σχολεία Δημόσια	Αγγλικά		Γαλλικά		Γερμανικά	
	Σύνολο	Κορίτσια	Σύνολο	Κορίτσια	Σύνολο	Κορίτσια
Ημερήσια Γυμνάσια	319.003	154.485	225.813	111.966	88.817	40.460
Νυκτερινά Γυμνάσια	9.477	2.521				
Ημερ. Ενιαία Λύκεια	211.054	115.474	21.178	14.342	3.392	2.105
Νυκτ. Ενιαία Λύκεια	5.558	2.019	183	63		
Ημερήσια ΤΕΕ	92.271	34.054	12.116	11.087	1.430	806
Νυκτερινά ΤΕΕ	7.851	1.858	629	512	14	8
Ιδιωτικά	Σύνολο	Κορίτσια	Σύνολο	Κορίτσια	Σύνολο	Κορίτσια
Ημερήσια Γυμνάσια	19.054	9.028	11.248	5.883	6.934	2.810
Νυκτερινά Γυμνάσια	232	65				
Ημερ. Ενιαία Λύκεια	15.189	7.517	3.842	2.343	1.737	823
Νυκτ. Ενιαία Λύκεια	394	113				
Ημερήσια ΤΕΕ	2.865	1.192	2.920	2.338	22	8
Νυκτερινά ΤΕΕ	391	5				

Πηγή: Αδημοσίευτα στοιχεία της ΔΙΠΕΕ, ΥΠΕΠΘ -Γμ. Επιχ. Ερευνών και Στατιστικής

δημοτικών δεν αποστέλλουν τα σχετικά σημειώματα, αλλά ακόμη και όταν αποστέλλονται, σε κάποιες περιπτώσεις οι διευθυντές γυμνασίων καλούν τους μαθητές να φέρουν νέο ενυπόγραφο σημείωμα από τους γονείς τους.

Δέκα χρόνια μετά την εισαγωγή των γερμανικών στο γυμνάσιο - και ενώ το 2003 έγιναν για πρώτη φορά οι εξετάσεις για τη χορήγηση του "Κρατικού Πτυχίου Γλωσσσομάθειας" - το θέμα της επιλογής δεύτερης ξένης γλώσσας, αλλά και συνολικά η θέση των ξένων γλωσσών στο ελληνικό δημόσιο σχολείο, δεν έχει αντιμετωπιστεί ικανοποιητικά. Στην κατεύθυνση της αναβάθμισης των ξένων γλωσσών και της ουσιαστικής διδασκαλίας τους, θα μπορούσε να προταθεί η εισαγωγή επιλεγόμενης δεύτερης ξένης γλώσσας στην τελευταία τάξη του δημοτικού ή (και) η επανεισαγωγή της ως μαθήματος γενικής παιδείας στο λύκειο· με αυτό τον τρόπο θα ολοκληρώνεται ένας πενταετής κύκλος διδασκαλίας της, απαραίτητος για την απόκτηση βασικών γνώσεων της γλώσσας.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Αντωνίου, Δ. (1987, 1988), *Τα προγράμματα της Μέσης Εκπαίδευσης (1833-1929)*, τομ. Α' και Β', Αθήνα, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς
- Γεωργιάδης, Ν. (2000), *Διαμόρφωση και εφαρμογή της κρατικής εκπαιδευτικής πολιτικής: Η περίπτωση του Ενιαίου Πολυκλαδικού Λυκείου (ΕΠΛ)*, Πανεπιστήμιο Αθήνας (αδημ. διδακτορική διατριβή)
- Γκότοβος, Θ. (1986), "Ο «χρυσός αιώνας» της παιδαγωγικής ιδεολογίας και η εμφάνιση της παιδαγωγικής επιστήμης: Ξένες επιδράσεις στην ελληνική παιδαγωγική θεωρία και έρευνα", στο Θ. Γκότοβος - Γ. Μαυρογιώργος

- Π. Παπακωνσταντίνου, *Κριτική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Πράξη*, Αθήνα, Εκδ. Σύγχρονη Εκπαίδευση.
- Γληνός, Δ. (1983), *Άπαντα* (εκδοτική φροντίδα, εισαγωγή, σημειώσεις Φ. Ηλιού), τομ. Β', Αθήνα, Θεμέλιο
- Δημαράς, Α. (1990), *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε*, τομ. Α', Αθήνα, Ερμής
- ΔΙΠΕΕ - ΥΠΕΠΘ, *αδημοσίευτα στατιστικά στοιχεία για το σχ. έτος 2001-2002*
- ΕΣΥΕ (1995), *Στατιστική της Εκπαιδευσεως 1985/86*, Αθήνα
- European Commission (1996), *Key data on education in the European Union*, Brussels
- Μυλωνάς, Θ. (1990), "Ο κοινωνικός έλεγχος της «ροής» του μαθητικού πληθυσμού και η ιδεολογική μέσω λέξεων και εκφράσεων «νομιμοποίηση» του", *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, τχ. 13, σ. 183-203
- Νούτσος, Χ. (1988), *Προγράμματα μέσης εκπαίδευσης και κοινωνικός έλεγχος (1931-1973)*, Αθήνα, Θεμέλιο
- ΥΠΕΠΘ (χ.χ.), *Μετά το Γυμνάσιο τι; Ενιαίο Λύκειο, Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια, Ανοικτή Πρόσβαση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση* (ενημερωτικό φυλλάδιο)
- ΥΠΕΠΘ (1999), *Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια*, Αθήνα
- ΥΠΕΠΘ - ΔΣΔΕ Τμ. Β' - ΤΕΕ (2002), *ΤΕΕ - με το βλέμμα στο μέλλον. Ωρολόγια Προγράμματα Ημερησίων ΤΕΕ 2002-2003*, Αθήνα, ΟΕΔΒ

Νόμοι, Προεδρικά Διατάγματα, Υπουργικές Αποφάσεις, Εγκύκλιοι κ.ά. έγγραφα

- Ν. 309/76 (ΦΕΚ 100Α), "Περί οργανώσεως και διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδευσεως"
- Ν. 576/77 (ΦΕΚ 102Α), "Περί οργανώσεως και διοικήσεως της Μέσης και Ανωτέρας Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαιδευσεως"
- Ν. 2525/97 (ΦΕΚ 188Α), "Ενιαίο Λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων του στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις"
- Ν. 2640/98 (ΦΕΚ 206Α), "Δευτεροβάθμια τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις"
- ΠΔ 845/78 (ΦΕΚ 198Α), "Περί του ωρολογίου και αναλυτικού προγράμματος της Β' τάξεως Ημερησίου και Εσπερινού Λυκείου Γενικής Κατευθύνσεως και του Προτύπου Κλασσικού Λυκείου"
- ΠΔ 826/79 (ΦΕΚ 240Α), "Περί του ωρολογίου και αναλυτικού προγράμματος της Γ' τάξεως Ημερησίου

- ου Λυκείου Γενικής Κατευθύνσεως, της Γ' τάξεως Προτύπου Ελληνικού Κλασσικού Λυκείου και των Γ' και Δ' τάξεων Εσπερινού Λυκείου Γενικής Κατευθύνσεως"
- ΠΔ 827/79 (ΦΕΚ 198Α), "Περί του ωρολογίου και αναλυτικού προγράμματος της Α' τάξεως του Ημερησίου και του Εσπερινού Λυκείου Γενικής Κατευθύνσεως και του Προτύπου Ελληνικού Κλασσικού Λυκείου"
- ΠΔ 922/80 (ΦΕΚ 230Α), "Περί του ωρολογίου και αναλυτικού προγράμματος της Β' τάξεως Ημερησίου Λυκείου Γενικής Κατευθύνσεως, των Β' και Γ' τάξεων του Εσπερινού Λυκείου της αυτής κατευθύνσεως και της Β' τάξεως του Προτύπου Ελληνικού Κλασσικού Λυκείου"
- ΠΔ 479/85 (ΦΕΚ 170Α), "Ωρολόγιο και αναλυτικό πρόγραμμα Λυκείων Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης"
- ΠΔ 35/91 (ΦΕΚ 11Α), "Οργάνωση, διοίκηση και λειτουργία τμημάτων διδασκαλίας προαιρετικών μαθημάτων στους χώρους των Ενιαίων Πολυκλαδικών Λυκείων ή και άλλων σχολικών μονάδων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης"
- ΠΔ 447/93 (ΦΕΚ 185Α), "Τροποποίηση ωρολογίων προγραμμάτων σχολικών μονάδων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις"
- ΠΔ 451/93 (ΦΕΚ 187Α), "Τροποποίηση και συμπλήρωση Αναλυτικών Προγραμμάτων Σχολικών Μονάδων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις"
- Γ2/4428/7-9-93, από Δ/ση Σπουδών Β/θμιας Εκπαίδευσης Τμ. Α' και Δ' προς Δ/σεις και Γραφεία Δ.Ε., "Διδασκαλία Μαθημάτων"
- Γ2/7474/9-10-95 από Δ/ση Σπουδών Β/θμιας Εκπαίδευσης Τμ. Α' προς Δ/σεις και Γραφεία Δ.Ε., Σχ. Συμβούλους ΠΕ5, ΠΕ6, "Διδασκαλία Ξένων Γλωσσών στο Γυμνάσιο"
- Γ2/4752/22-8-96 από Δ/ση Σπουδών Β/θμιας Εκπαίδευσης Τμ. Α' προς Δ/σεις και Γραφεία Δ.Ε., "Διδασκαλία ξένων γλωσσών στην Α' τάξη ημερησίου Γυμνασίου"
- Γ2/4813/10-9-96, από Δ/ση Σπουδών Β/θμιας Εκπαίδευσης Τμ. Α' προς Δ/σεις και Γραφεία Δ.Ε. "Διδασκαλία ξένων γλωσσών στην Α' Λυκείου Ημερησίου Γενικού και Ενιαίου Πολυκλαδικού Λυκείου"
- ΙΗ/1128/9-11-96, από ΥΠΕΠΘ- Τμήμα Κοινοβουλευτικού Ελέγχου προς τη Βουλή, Δ/ση Κοινοβουλευτικού Ελέγχου, Τμήμα Ερωτήσεων, "Απάντηση στην ερώτηση με αριθμό 256/29-10-96"
- Γ2/6317/13-11-96, από Δ/ση Σπουδών Β/θμιας Εκπαίδευσης Τμ. Α' προς Δ/σεις και Γραφεία Δ.Ε., "Διδασκαλία της Γερμανικής ως 2ης ξένης γλώσσας στο Γυμνάσιο"
- Γ2/4430/30-7-97, Απόφαση, "Παράλληλη διδασκαλία Γαλλικής και Γερμανικής ως 2ης ξένης γλώσσας"
- ΙΗ/883/7-8-97, από ΥΠΕΠΘ- Τμήμα Κοινοβουλευτικού Ελέγχου προς τη Βουλή, Δ/ση Κοινοβουλευτικού Ελέγχου, Τμήμα Αναφορών, "Απάντηση στην Αναφορά της Πανελλήνιας Ένωσης Καθηγητών Γερμανικής Δημόσιας Εκπαίδευσης"
- Υ.Σ. 9-9-97, από Δ/ση Σπουδών Β/θμιας Εκπαίδευσης Τμ. Α' προς τον Ειδικό Γραμματέα κ. Δημήτρη Παπαϊωάννου, "Διδασκαλία Γερμανικής γλώσσας στη Δ/θμια Εκπαίδευση"
- Ε5/532/13-11-97, από ΥΠΕΠΘ, Ειδική Γραμματεία Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης προς την Πανελλήνια Ένωση Καθηγητών Γερμανικής Δημόσιας Εκπαίδευσης, "Διδασκαλία Γερμανικής γλώσσας στη δημόσια εκπαίδευση"
- Γ2/6564/19-11-97, από Δ/ση Σπουδών Β/θμιας Εκπαίδευσης Τμ. Α' προς Δ/σεις και Γραφεία Δ.Ε., "Διδασκαλία ξένων γλωσσών στη Β' τάξη Ημερησίων Γενικών, Ενιαίων Πολυκλαδικών και Κλασικών Λυκείων"
- Υ.Σ. 16-6-98, από Δ/ση Σπουδών Β/θμιας Εκπαίδευσης Τμ. Α' προς Δ/σεις και Γραφεία Δ.Ε. προς το γραφείο του κ. Υφυπουργού του ΥΠ.Ε.Π.Θ., "Παράλληλα τμήματα διδασκαλίας Γαλλικής/Γερμανικής ως 2ης ξένης γλώσσας στο Γυμνάσιο από το σχ. έτος 1997-98"
- Γ2/3941/22-6-98, από Δ/ση Σπουδών Β/θμιας Εκπαίδευσης Τμ. Α' προς τους Προϊσταμένους των Δ/σεων και Γραφείων Δ.Ε., "Διδασκαλία ξένων γλωσσών στα Ενιαία Λύκεια"
- Γ2/4290/27-9-99, από Δ/ση Σπουδών Β/θμιας Εκπαίδευσης Τμ. Α' προς τους Προϊσταμένους των Δ/σεων και Γραφείων Δ.Ε., "Διδασκαλία ξένων γλωσσών στα Ενιαία Λύκεια σχ. έτος 1999-2000"
- Γ2/794/29-2-2000, από Δ/ση Σπουδών Β/θμιας Εκπαίδευσης Τμ. Α' προς τους Προϊσταμένους των Δ/σεων και Γραφείων Δ.Ε. της χώρας, "Λειτουργία παράλληλων τμημάτων διδασκαλίας δεύτερης ξένης γλώσσας στο Γυμνάσιο σχ. έτος 2000-2001"
- Γ2/23481/21-3-2001, από Δ/ση Σπουδών Β/θμιας Εκπαίδευσης Τμ. Α' προς Δ/σεις και Γραφείων Δ.Ε. όλης της χώρας, Διευθυντές Γυμνασίων, Γραφεία Σχολικών Συμβούλων, "Λειτουργία παράλληλων τμημάτων διδασκαλίας δεύτερης ξένης γλώσσας στο Γυμνάσιο για το σχ. έτος 2001-2002"
- 29569/Γ2/26-3-2003, από Ενιαίο Διοικητικό Τομέα Θεμάτων Σπουδών, Επιμόρφωσης και Καινοτομιών - Δ/ση Σπουδών Δ/μιας Εκπαίδευσης - Τμήμα Α' προς Δ/σεις και Γραφεία Π/θμιας Εκπ/σης όλης της χώρας, Δ/ντές Δημοτικών Σχολείων, "Παράλληλη διδασκαλία ξένων γλωσσών στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση για το Σχολικό Έτος 2003-2004"
- Κοινή ανακοίνωση της Σύσκεψης των Επιστημονικών Ενώσεων των καθηγητών ξένων γλωσσών Δημόσιας Εκπαίδευσης, της ΟΛΜΕ και του ΚΕΜΕΤΕ (1-3-99)

